

Aarhus byråds journalsager (J. Nr. 325-1909)

Originalt emne

Fattigvæsen

Fattigvæsen/Fattiggaard

Indholdsfortegnelse

- 1) [Byrådsmødet den 18. november 1909](#)
- 2) [Byrådsmødet den 2. december 1909](#)

Uddrag fra byrådsmødet den 18. november 1909 - side 8

[Til første side](#)

[Klik her for at åbne den oprindelige kilde](#)

(J. Nr. 325-1909)

Fra Udvalget for Fattigvæsenet forelaa følgende Indstilling angaaende Opførelse af en særlig Arbejdsanstalt:

"Paa Fattiggaarden findes, som bekendt, en Sygeafdeling og en Forsørgelsesafdeling. Paa Forsørgelsesafdelingen optages alle, der uden at være trængende til Sygehusbehandling ere uden Hjem eller som ikke egne sig til Forsørgelse udenfor en Anstalt. Der indlægges saaledes ældre svagelige Personer, der optages yngre raske Personer, der optages det betydelige Antal subsistensløse Personer, der afleveres af Politiet eller hjemsendes fra andre Kommuner, blandt andet efter udstaaet Straf for Betleri, der optages Personer, der særligt paa Grund af Drikfældighed ikke bidrager det fornødne til Familiens Underhold, og som Udvalget derfor finder Anledning til at indlægge paa Fattiggaarden, der optages saadanne abnorme Personer, der uden at være egnede til Anbringelse i en særlig Anstalt, dog maa forsørges paa et noget lignende Sted. Det er

saaledes en Blanding af højst forskellige Individder, og Forsørgelsen bliver i det væsentlige ens, hvad enten Trangen maa siges at være selvforskyldt eller uforskyldt. Nogen særlig Sondring kan efter Forholdene ikke finde Sted og vil ikke kunne naas, selv om Forandringer foretages. Forholdet er saaledes det, at de gamle og svage ikke faa det saa tiltalende, som man kunde ønske det, idet Pladsforholdene ere indknebnede, og de leve sammen med daarlige Individder, medens disse paa Grund af den uensartede Belægning faa det bedre, end de egentlig burde have det. Sammenblandingen gør ogsaa det, at Sygeafdelingen ikke virker under saa rolige Forhold som ønskeligt, idet de Syge paa forskellig Maade ere generede, saaledes ved Støj,

-ligesom at ældre svagelige Folk ofte nødvendig ville under Forsørgelse paa Fattiggaarden. Disse Forhold ere i det Hele taget ikke heldige, og de ville ikke blive bedre, idet der i en By af Størrelse som Aarhus altid vil findes en Del uheldige Personer, ligesom der altid vil findes en Del paa en eller anden Maade svage Personer, der maa eller helst burde forsørges paa en Anstalt eller et Asyl. Fattiglovens § 30, 2det Stk., der bestemmer, at værdige gamle eller svagelige Personer, som ikke er eller kun i ringe Grad ere arbejdsføre, kun i Nødstilfælde maa optages i Forsørgelsesanstalter, hvor der findes Personer, som ved Uforligelighed, Dovenskab, Drikfældighed eller anden Uorden give Forstyrrelse og slet Eksempel, forudsætter ogsaa eller vel rettere kræver, at der i større Kommuner findes 2 Forsørgelsesanstalter.

Gennemgaar man Bøgerne for de sidste Aar, er der af Personer, her hjemmehørende, som antages fremdeles af og til at ville blive optagne paa Fattiggaarden, 94 Mænd og 6 Kvinder, der synes at ville være kvalificerede til Forsørgelse i en eventuel Arbejdsanstalt, og 44 Mænd og 25 Kvinder, der burde forsørges i en mildere Anstalt.

Af nævnte 94 Mænd og 6 Kvinder ere for Tiden optagne 35 Mænd og 3 Kvinder; de øvrige maa for den væsentligste Dels Vedkommende antages at vagabondere eller at være arresterede. De i andre Kommuner hjemmehørende Personer, som Politiet afleverer, ville som Regel være egnede til Optagelse i en Arbejdsanstalt, indtil de kunne hjemsendes eller paa anden behørig Maade udgaa. Disses Antal varierer, men til Tider kan der vel være optaget indtil 15 paa én Gang.

Naar en Sondring i 2 Anstalter skulde gennemføres, staar det for Udvalget som mest naturligt at opføre en Arbejdsanstalt og derefter gøre Forbedringer og Forandringer ved Fattiggaarden saaledes, at den under Tillægelse af et nyt Navn kunde - foruden at en

Udvidelse af Sygeafdelingen eventuelt vil kunne finde Sted

-indrettes med det for Øje at være et Hjem for ældre og svage, dog saaledes, at der ogsaa findes Plads for Barselkvinder og Husvildeafdeling.

Udvalget vil herefter anmode Byraadet om at tage under Overvejelse, om det mener at kunne tiltræde Udvalgets Ønske om Opførelse af en særlig Arbejdsanstalt, der vel burde give Plads til ca. 50 Mænd og 10 Kvinder, og give Udvalget Bemyndigelse til at arbejde videre paa Sagens Gennemførelse."

Harald Jensen forelagde Indstillingen og knyttede til denne forskellige Bemærkninger. Forholdene paa Fattiggaarden var ved Byens Vækst blevet baade uudholdelige og uforsvarlige. Man benyttede nu Tvangsarbejdsanstalten i Horsens, men denne var saa stærkt optaget, at man sædvanlig snart fik de der anbragte tilbage igen, og det var da ejheller en egentlig Tvangsarbejdsanstalt, men kun en Arbejdsanstalt, man mest havde Brug for. Maaske kunde man til en Begyndelse nok nøjes med en noget mindre Anstalt end omtalt i Indstillingen, men det kunde nøjere overvejes og undersøges. I København havde man to lignende Anstalter, Sundholm og Johannesstiftelsen. Hvis Udvalgets Tanke fik Tilslutning i Raadet, vilde det atter komme til dette med de behørige Planer og Overslag.

Jakob Jensen udtalte sin Tilfredshed med Udvalgets Planer om at sondre mellem de Folk, der blev indlagt paa Fattiggaarden. De givne Oplysninger talte stærkt til Gunst for Kvindernes Krav om Ligeberettigelse med Mændene. Det glædede ham meget, at Udvalget tænkte paa, at de daarlige Elementer skulde arbejde for deres Føde. Efter Gennemførelse af ikke faa humane Love maatte den Dag komme, da man maatte sige til dem, der ikke vilde søge at klare sig selv, at de maatte arbejde. Da Foranstaltningen var forbundet med en ikke lille Bekostning, vilde han henstille, at man nøje undersøgte, om Byen beholdt Garnisonen, for skulde denne blive overflyttet til Sjælland, kunde en af Kasernerne maaske anvendes til Arbejdsanstalt, løvrigt kunde han tænke sig en Forhandling optaget med Staten om, at denne købte Kasernerne.

Mikael Johansen fandt Forslaget fortrinligt, men mente, at der burde opføres en virkelig Tvangsarbejdsanstalt. De unge Fyre, som Anstalten var bestemt for, burde tvinges til at arbejde, hvorved de maaske vilde blive bedre og ædrueligere Mennesker. Hvis man f. Eks. lod Lemmerne paa Anstalten slaa Kommunens Sten, vilde Anstalten omtrent kunne forrente sig selv. Der var absolut ingen Grund til at tage blidt paa de Fyre, der ikke vilde arbejde, de skulde tværtimod tvinges til at arbejde haardt fra Morgen til Aften og først faa Lov til at

forlade Anstalten, naar der var Udsigt til, at de vilde blive bedre Mennesker.

Formanden forekom det, at Udvalget havde beregnet Arbejdsanstalten for lille. Jo bedre Bevogtningen blev, og jo mere Anstalten blev ledet i Retning af en Tvangsarbejdsanstalt, jo flere af de indlagte vilde nemlig blive paa den. Det var meget beklageligt, at Fattigudvalget ikke var kommet frem med Planen noget før, saaledes at der kunde være taget Hensyn til den ved Stiftelsen af det store Laan. Et andet Spørgsmaal var, hvor praktisk Fattiggaarden kunde indrettes til Forsørgelsesanstalt, og om den ikke i mange Retninger var for gammel til at indrettes godt og praktisk, og om Grunden, hvorpaa den laa, ikke var saa værdifuld, at det kunne betale sig at sælge den og lægge Anstalten et andet Sted.

Harald Jensen bemærkede, at Lemmerne paa Arbejdsanstalten nok skulde blive nødt til at arbejde, og at de selvfølgelig skulde blive paa Anstalten, til de fik en Følelse af, at det var deres Pligt at arbejde ligesom alle andre. Det kunde godt være, at Anstalten var beregnet vel lille, men foreløbig vilde den dog nok være tilstrækkelig, og den skulde selvfølgelig opføres og indrettes saaledes, at den med Lethed kunde udvides. Hensynet til Bekostningen talte ogsaa for at holde sig til den af Udvalget paa pegede Størrelse. Udvalget mente nok, at den gamle Fattiggaard kunde indrettes praktisk som Forsørgelsesanstalt, men kunde selvfølgelig ikke garantere dette, før Forholdene var nøje undersøgt.

Jakob Jensen troede ikke, Fattiggaardens Grund egnede sig til Salg, før Rytterikasernens Grund kunde realiseres.

Rahr betvivlede ikke, at den foreslaaede Foranstaltning vilde være baade udmærket god og nødvendig, men beklagede meget, at den store Udgift ikke var blevet taget i Betragtning ved Stiftelsen af det sidste Laan. Ganske vist bad Udvalget kun om Bemyndigelse til at indhente Overslag, men at meddele denne Bemyndigelse var jo imidlertid det samme som at bevilge Arbejdets Udførelse. Derfor burde Byraadets Medlemmer have Lejlighed til at tænke noget over Forslaget, og han skulde i den Anledning foreslaa, at Forslaget blev undergivet endnu en Behandling.

Harald Jensen havde intet imod at udsætte Sagen, men vilde dog gerne have den anden Behandling i en nogenlunde nær Fremtid. Udvalgets Opgave nu var i Virkeligheden kun at gøre opmærksom paa, at det ikke kunde blive ved at gaa som nu, men at man maatte have en Forandring.

Mousten spurgte, om Fattiggaarden ikke kunde benyttes som Arbejdsanstalt.

Harald Jensen oplyste, at dette ikke vilde være muligt.

Sagen udsattes i 14 Dage.

Uddrag fra byrådsmødet den 2. december 1909 - side 3

[Til første side](#)

[Klik her for at åbne den oprindelige kilde](#)

(J. Nr. 325-1909)

Den fra Mødet den 18. Novbr. udsatte Indstilling fra Udvalget for Fattigvæsenet angaaende eventuel Opførelse af en særlig Arbejdsanstalt forelaa atter til Behandling.

Olesen skulde ikke omtale selve Indstillingen, da den ved sidste Behandling var blevet saa udførligt forelagt og saa velvilligt modtaget, men kun erindre om, at den kun havde mødt rent finansielle Betænkeligheder. Maaske kunde der i denne Henseende dog findes Udvej ved Konference mellem Fattigudvalget og Kasseudvalget. Han anbefalede dernæst, at Udvalget fik den i Indstillingen omtalte Bemyndigelse.

Rahr var ikke kommet bort fra de pekuniære Betænkeligheder. Anstalten var maaske nok ønskelig og vel ogsaa nødvendig, men man havde intet Begreb om, hvad den vilde koste. Han skulde derfor henstille, at man bevilgede et Beløb til at indhente Oplysninger for og til Udarbejdelse af Tegninger og Overslag.

Olesen gjorde opmærksom paa, at Udvalget ikke ønskede andet.

Mikael Johansen udtalte, at man maatte vide, hvor meget omtrentlig Anstaltens Opførelse vilde koste, og om den kunde give nogen Indtægt.

Møller bemærkede, at Udvalget ikke vidste noget om, hvad Anstalten vilde koste, og at dette netop var Grunden til, at det henvendte sig til Byraadet om Bemyndigelse til at gøre Forarbejderne.

Rahr forstod godt, hvad Udvalget ønskede, men ønskede kun at vare sig imod, at Tilladelsen til at gøre Forarbejderne skulde betyde Tilladelse til at opføre Anstalten. Til Opførelsen kunde man først tage Stilling, naar man vidste, hvad Anstalten omtrentlig vilde koste.

Olesen kunde ikke forstaa, hvorledes Udvalgets Indstilling kunde forstaas saaledes, at den ønskede Tilladelse skulde betyde Bevilling til Anlægget.

Laursen havde ønsket en Antydning om, hvorvidt Anstalten skulde bygges monumentalt og flot, saaledes som Byraadet jo mest brugte, eller om den skulde være en ganske almindelig Bygning, hvad Taleren helst ønskede.

Christensen vilde gerne have oplyst, om Udvalget tænkte sig Anstalten opført i Tilknytning til Fattiggaarden eller et Sted udenfor Byen, hvor Lemmerne tillige kunde beskæftiges med Have- og Landbrugsarbejde. Det var ofte Arbejdsløshed, der bevirkede, at et Menneske kom ind paa Skraaplanet og til sidst havnede paa en saadan Anstalt, men kunde man beskæftige saadanne Mennesker ved Arbejde i det frie, vilde der sikkert være større Sandsynlighed for deres Forbedring, end naar de blev beskæftiget ved Indearbejde. Han henstillede til Udvalget at tænke over denne Side af Sagen.

Simonsen syntes godt om Udvalgets Tanke og vilde gerne være med til at fremme den. En særlig Bevilling for at faa udarbejdet et Skøn over, hvad Anstalten vilde koste, vilde næppe være nødvendig, idet Stadsingeniørens Kontor nok maatte være i Stand til at foretage en omtrentlig Beregning i denne Henseende. Forleden saa man saaledes, at Stadsingeniørens Kontor i meget kort Tid beregnede, hvad Aabykonsortiets Jorders Udnyttelse vilde koste, og man saa i sin Tid samme Kontor foretage de Beregninger for en kommunal Renovationsanstalt, som Brolægningsudvalgets daværende Formand ansaa for nødvendige, uagtet der til denne Beregning var bevilget 1000 Kr., der altsaa slet ikke blev brugt. Oplysningerne behøvede jo ikke at være strengt nøjagtige. Han forstod Sagen saaledes, at Fattigudvalget ikke tænkte sig en egentlig Forbedringsanstalt, men en Anstalt for de absolut haabløse Eksistenser, og for saadanne vilde Beskæftigelse ved Landbrug næppe være heldig.

Møller skulde indrømme, at det maaske havde været rigtigst at komme med et udførligt Forslag straks, men naar dette ikke var sket, skyldtes det Beskedenhed fra Udvalgets Side. Der tænktes kun paa at opføre en ganske jævn Bygning, men Anstalten kunde ikke opføres i Forbindelse med Fattiggaarden. De Folk, der kom paa en saadan Anstalt, vilde det næppe være praktisk at sætte til Landbrugsarbejde. Han henstillede at give Udvalget Lov til at gøre de nødvendige Forarbejder. Udvalget skulde ikke bruge flere Penge end nødvendigt, men en Arkitekts Medvirkning kunde ikke undværes, da Stadsingeniøren næppe havde tilstrækkelig Forstaaelse af en saadan Bygningens Indretning.

Olesen troede det ikke heldigt at overlade Beregningerne til Stadsingeniøren. Denne skulde naturligvis foretage de nødvendige Beregninger for Jordarbejdet, men selve Bygningen kunde han næppe have med at gøre. Det forbavsede ham at høre Hr. Christensens Udtalelser, da det sidst var blevet meget stærkt betonet, at den nuværende Fattiggaard skulde bibeholdes som en Slags Asyl, hvorimod Anstalten skulde bygges for de Personer, der ikke vilde bestille noget, for at de der kunde lære at arbejde. Taleren vilde gerne vide, hvilke Bygninger Hr. Laursen mente var for flotte. Selvfølgelig skulde Arbejdsanstalten hverken være nogen flot eller monumental Bygning. Pladsen kunde vælges efter Samraad med Udvalget for Byens Udvidelse og Bebyggelse. Naar der kunde blive bevilget f. Eks. 1500 Kr., vilde det sikkert være tilstrækkeligt til Forarbejderne.

Marinus Petersen ansaa det for naturligt, at Udvalget ønskede en Bevilling til Forarbejderne, og han kunde fuldt ud slutte sig til dette Ønske, saaledes at man kunde faa at vide, hvad Anstalten vilde koste. Han skulde henstille, at Anstalten kun blev opført for Personer, der var hjemmehørende her i Byen, og ikke for Folk fra andre Kommuner, saaledes som Tvangsarbejdsanstalten i Horsens, for man skulde dog nødtigt ved de indlagtes Arbejde skabe Konkurrence for vore egne Arbejdere og Industridrivende.

Rahr kunde være med til at bevilge 1500 Kr. til Forarbejderne. Han fraraadede Udvalget at komme med Forslag, der var baseret paa Beregninger fra Stadsingeniøren, da denne ikke var Arkitekt.

Christensen mente ikke, at alle de, der kom paa den Slags Anstalter, var uforbederlige. Horsensanstalten havde i hvert Fald forbedret adskillige. Det havde selvfølgelig kun været hans Mening at anvende de mere skikkelige til Havearbejde, og derved vilde der ikke skabes Konkurrence for de hæderlige Arbejdere. Til Hr. Olesen skulde han bemærke, at han ikke kendte Terræforholdeue ved Fattiggaarden og derfor nok kunde tænke sig, at Arealet der var saa stort, at Arbejdsanstalten kunde opføres der og dog blive afsondret fra den egentlige Fattiggaard.

Jakob Jensen fandt det rigtigst, at Udvalget først fremkom med et Program for Anstaltens Indretning og Drift, og at man efter dettes eventuelle Godkendelse tog Bestemmelse om, hvorvidt man skulde udbyde Projektet til Konkurrence eller antage en Arkitekt. Naar disse Spørgsmaal var afgjort, kunde man bevilge en Sum til Udarbejdelse af en Skitse. Dersom man antog en af de stedlige Arkitekter, vilde Skitzene ikke koste mange Penge, idet Honoraret for den indgik i den Sum, Arkitekten eventuelt skulde have i Arkitekthonorar for

Opførelsen. Han henstillede til Udvalget at tage Sagen tilbage og gaa frem paa den af Taleren anviste Maade.

Simonsen troede ikke, det vilde være heldigt at knytte egentlig Landarbejde til Arbejdsanstalten, hvorimod Havebrug maaske nok vilde egne sig. Efter de faldne Udtalelser at dømme herskede der imidlertid vistnok stor Uklarhed over hele Sagen, saa hvis det skulde være nødvendigt at bevilge et Beløb for at faa denne klaret, skulde Taleren intet have der imod.

Laursen skulde ikke indlade sig paa nogen Debat om Byens Maade at bygge paa. Han kunde ganske tiltræde Hr. Jakob Jensens Forslag.

Udvalget maatte nok kunne fremkomme med saa klare Antydninger af, hvilke Lokaler en saadan Anstalt kunde have Brug for, at saa vel Arkitekten som Byraadet kunde faa en Forestilling om, hvorledes Anstalten skulde være. Nogen stor Bevilling behøvedes ikke dertil.

Møller kunde ikke forstaa, at nogen kunde være i Tvivl om, hvad Anstalten skulde bruges til, eftersom Udvalgets Formand ved forrige Møde havde klarlagt det hele særdeles grundigt. Han kunde oplyse Hr. Marinus Petersen om, at Anstalten kun skulde være for Personer, der var hjemmehørende her. Forarbejderne vilde næppe koste 1500 Kr., men det var bedre at forlange for meget end for lidt, Pengene var jo ikke spildt for det. Enten Udvalget nu tog Sagen tilbage eller ej, vilde Udgiften blive den samme. Det vilde blive meget vanskeligt at lægge et egentlig Program, da man ingen Erfaring havde med Hensyn til en saadan Anstalt.

Olesen troede ikke, det nyttede at sende den Slags Folk paa Markarbejde; der skulde i hvert Fald saa en Opsynsmand med hver enkelt af dem. Meningen var, at disse løse Eksistenser skulde interneres paa Anstalten og beskæftiges med Arbejde paa Arbejdsstuer og i Gaarden. Han havde ikke noget imod at lade Sagen gaa tilbage til Udvalget, men han vidste ikke, hvad den Fremgangsmaade skulde gavne.

Mikael Johansen henstillede til Udvalget at overveje, om Fattiggaarden ikke kunde indrettes til Arbejdsanstalt, saaledes at man kunde bygge et nyt Asyl for de uforskyldt trængende. Hvis man kunde faa noget af den store bagved Fattiggaarden liggende Eksercerplads, kunde begge Anstalter komme til at ligge nær ved hinanden, hvilket vilde være heldigt for Administrationen. Naar Hr. Møller udtalte, at det ikke vilde være let at

lægge et Program, mente Taleren dog, at Udvalget slet ikke burde have forelagt Sagen, før der var udarbejdet et Program; et saadant kostede da i hvert Fald intet. Endelig burde Udvalget ogsaa i Forvejen have undersøgt, om der skulde knyttes Landbrug til Anstalten, ligesom det ogsaa burde fastslaaes, om den kun skulde beregnes for Folk, der var hjemmehørende i Kommunen.

Jakob Jensen fattede ikke, hvorfor Udvalget ikke i Forening med Fattiginspektøren skulde kunne udarbejde et Program, da der jo fandtes lignende Anstalter flere Steder i Landet. Det vilde være et stort Gode, om Arbejdsanstalten kunde komme til at ligge saa nær som muligt ved Fattiggaarden. Han henstillede atter til Udvalget at tage Sagen tilbage og behandle den paa den af ham foreslaaede Maade.

Rahr fremhævede Nødvendigheden af at faa udarbejdet et Program. Maaske vilde det være nødvendigt at have Assistance af en Arkitekt dertil, hvad man ogsaa meget vel kunde faa uden at forpligte sig overfor vedkommende Arkitekt.

Magnus Nielsen mente ligeledes, at Udvalget nok kunde udarbejde et Program, eftersom man havde lignende Anstalter i flere Byer. Desuden burde der ogsaa fremskaffes en Oversigt over, hvad Driften vilde koste. Det vilde være særdeles heldigt for Administrationen, om Arbejdsanstalten kunde opføres ved Siden af Fattiggaarden, hvor der forøvrigt var et passende Areal, der nu blev dyrket som Have. Under alle Omstændigheder maatte man have et Program, før man kunde gaa videre med Sagen. Han foreslog at bevilge 500 Kr. til Forarbejderne.

Møller havde intet imod at tage Sagen tilbage, hvis Udvalget kunde gaa ud fra, at Byraadet sympatiserede med Tanken.

Christensen anbefalede atter, at Udvalget overvejede, om det ikke vilde være heldigt at knytte i hvert Fald Havebrug til Anstalten.

Olesen beklagede, at de Medlemmer, der nu talte saa meget om Program, ikke havde udbedt sig dette for 14 Dage siden.

Jakob Jensen troede, at Udvalget af sig selv kunde have taget Initiativet til at udarbejde et Program.

Sagen gik tilbage til Udvalget under Henvisning til de faldne Udtalelser.